

Др Слободанка Константиновић-Вилић, редовна професорка
Др Миомира Костић, ванредна професорка

UDK: 343.244-053.6

ДИВЕРЗИОНИ МОДЕЛИ И АЛТЕРНАТИВНЕ КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ ПРИМЕЊЕНЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА У СУКОБУ СА ЗАКОНОМ*

Апстракт: У области малолетничког правосуђа дошло је до значајних промена у другој половини 20. века. Те промене су се односиле нарочито на кривичноправно реаговање државе на преступништво малолетника комбиновањем два модела, „заштитничког“ и „модела правичности“. На међународном плану је међународним документима утврђена, а на националном плану у појединим државама прихваћена, примена диверзионих модела и алтернативних санкција. Тако се у савременим системима малолетничког правосуђа суштина реаговања на малолетничко преступништво заснива на подстицању малолетника на промене у понашању, на развијању осећања личне одговорности за своје поступке и њиховог утицаја на друге, укључивању у појединим случајевима жртве/оштећеног у процес реализације мере, на конструктивном решавању у оквиру заједнице, избегавању укључивања формалног судског система и избегавању, увек када је то могуће, кажњавања. Алтернативно поступање садржи велики број процесних могућности изрицања

* Рад саопштен на Међународном симпозијуму поводом 60 година рада и постојања установе „Изазови и перспективе“ (сесија „Континуитет заштите младих са проблемима у понашању“), Васпитно-поправни дом у Крушевцу, Крушевац 11-13. јуни 2007. године. Теоријско истраживање, чији су резултати саопштени у чланку, представља део резултата рада на пројекту „Пристап правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Република Србије“, бр.149043Д, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

различитих мера према малолетним преступницима пре покретања кривичног поступка или у току кривичног поступка ради његовог обустављања.

Кључне речи: малолетничко правосуђе, ресторативна правда, диверзиони модели, алтернативне кривичне санкције

1. Диверзиони правно-социолошки концепт заснива се на схватањима Диркема (Durkheim) и Вебера (Weber) и идејама које је средином седамдесетих година XX века изнео норвешки социолог Нилс Кристи (Nils Christie). У основи ових схватања је размишљање о могућностима да се конфликт између жртве и учиниоца кривичног дела реши мирно и вансудским путем. Према тврђењу које заступа Кристи, спор између жртве и учиниоца кривичног дела решава се путем поравнања око захтева за накнаду штете. Држава се ограничава на улогу непристрасног «трећег», који интервенише пре свега неформалним поступцима.¹

Половином деведесетих година XX века најпре на основу експеримената, а затим и путем примене тзв. «алтернативних мера», у великом броју земаља формирао се сасвим нови научни и друштвени приступ у реаговању на малолетничко преступништво познат као ресторативна правда (restorative justice).² Добра искуства у пракси, допуњена позитивним теоријским налазима и подршком

¹ Christie, N.: Conflicts as Property, The British Journal of Criminology, London, цит. према Стевановић, И.; Алтернативне кривичне санкције према малолетницима, Актуелна питања малолетничке делинквенције и мере за обезбеђивање присуства окривљеног у кривичном поступку, Српско удружење за кривично право, Копаоник, 26-30-март 1995., стр.29.

² Термин restorative justice користи се у енглеском језику и није га лако превести тако да сачува све конотације које у себи садржи: обнављање односа у заједници, поправљање или надокнада штете настале извршењем кривичног дела, промена вредносног система и начина решавања проблема. Термин «реконструктивни» или «обнављајући» најбоље одражава промену филозофије односа друштва према малолетним извршиоцима кривичних дела и њиховом кажњавању. Цит према Константиновић, Вилић, С., Костић, М. Пенологија, СВЕН, Ниш, 2006., стр.299.

правосуђа, утицали су да се примена модела ресторативне правде оцењује као веома ефикасно средство у сузбијању малолетничког преступништва.

Основна поставка ресторативног модела је да циљ интервенције после извршеног кривичног дела није кажњавање нити преваспитање малолетника, већ стварање услова да се поправи штета настала извршењем кривичног дела. За разлику од традиционалних модела код којих се постављају питања: ко је извршио кривично дело; које су законске одредбе повређене; шта треба учинити да се малолетник казни или преваспита, модел ресторативне правде поставља следећа питања: каква је природа штете настале повредом закона; шта треба учинити да се штета поправи или надокнади и ко је одговоран за надокнаду или поправљање штете. Према томе, опција ресторативне правде сагледава штетност извршеног кривичног дела за жртву, друштво и извршиоца, фокусира интервенцију на поравнање и поправљање штете активно укључујући извршиоца који је одговоран за штету коју је учинио.

Приступ ресторативне правде, као алтернатива судском поступку или облик реаговања са становишта «терцијарне превенције», има следеће карактеристике:

- малолетни извршилац кривичног дела мора да преузме одговорност за извршено дело и суочи се са последицама свог незаконитог поступања;
- малолетни извршилац може бити укључен у доношење одлуке о казни и обештећењу;
- проблем преступништва брзо се решава уз јасан поступак и без одлагања;
- постоји укљученост породице и заједнице;
- успоставља се контакт између извршиоца и жртве;
- извршилац чини директну компензацију оштећеном;
- избегнут је контакт и укљученост у формални правосудни систем;
- нема оријентације ка лишавању слободе малолетника;
- процес је осмишљен да омогући реинтеграцију малолетника, а не његово искључење или удаљавање.³

³ Млади у сукобу са законом, UNICEF, Save the Children, 2003, стр.60.

2. Од већег броја аутора који се баве вредносном основном реконструктивног приступа (Dekleva, 1996; Zehr, 1997; Viano, 2000; Seymour i Gregorie, 2002), Pranis⁴ најјасније и најсвеобухватније поставио 11 кључних начела филозофије реконструктивног приступа:

- 1- Кривично дело је повреда;
- 2- Кривично дело повређује оштећеног/ жртву, заједницу; малолетног извршиоца и ствара обавезу да се ствари исправе;
- 3- Све стране треба да буду део одговора на извршено кривично дело, укључујући жртву, ако то жели, заједницу и малолетног преступника;
- 4- Поглед из перспективе оштећеног кључан је за доношење одлуке како поправити штету насталу извршењем кривичног дела;
- 5- Одговорност малолетног извршиоца значи прихватање одговорности и деловање у правцу поправљања настале штете;
- 6- Заједница је одговорна за добробит свих својих чланова, укључујући оштећеног и извршиоца;
- 7- Сва људска бића имају своју вредност и достојанство;
- 8- Реконструкција или поправљање штете и поновно успостављање односа у заједници основни је циљ корекцијског састава;
- 9- Постигнути резултати се мере тиме колики је део штете надокнађен/поправљен, а не колика је казна досуђена;
- 10- Контролу над криминалитетом немогуће је остварити без активног укључивања заједнице;
- 11- У оквиру система правосуђа за малолетнике треба уважавати различитост култура и других чинилаца порекла (расног, националног, географског, религиозног, економског, породичног, сексуално-оријентацијског или другог) и свим омогућити једнаку заштиту и правичан поступак.

Све наведене вредности представљају оквир за постављање три циља у оквиру реконструктивног приступа: одговорност

⁴ Pranis, K.: A Hometown Approach to Crime. State Government News, 39.,9. internet version Database-Master FILE Premier, цит. према Колер-Трбовић, Н., Цвјетко, Б., Корен-Мразоовић, М., Жижак, А.: Модел извансудске нагодбе у казненом поступку према малолетницима и млађим пунољетницима, стр.15,16.

извршиоца, развој вештина/компетенција/карактера извршиоца и заштита заједнице. У практичној примени, основу за остварење ових циљева представља уверење да млади који везани за своју породицу, суседство и заједницу ређе врше кривична дела и тако не угрожавају оне који су им најзначајнији у животу. Ипак, у случају вршења кривичних дела постоји велики број интервентних мера: од интервенција у заједници до интервенција у специјализованим корекционим институцијама. Према схватању Bazemore i Pranis (1997.) заједницу не чини територија, већ породица, суседство, родбина и друге значајне особе из социјалне мреже малолетног извршиоца и оштећеног.

3. Кључни учесници у реконструктивном приступу су: малолетни извршилац, оштећени (жртва), друштвена заједница и стручњак у правосудном/корекционом систему. Сваки од ових учесника има различиту улогу у ресторативном процесу.⁵

Малолетни учинилац мора да преузме одговорност, да се суочи са оштећеним и представником заједнице и да активно ради да надокнади штету. Због тога он суделује у активностима које подижу квалитет живота у заједници, стиче нова искуства, постаје продуктиван члан заједнице, развија унутрашњу контролу понашања и укључује се у нове групе вршњака унутар друштвене заједнице.

Оштећени/жртва активно и добровољно учествује у свим фазама програма посредовања, сведочи о постојању психолошких и материјалних последица дела и помаже у избору санкције. Осим тога, оштећени/жртва може да има увид у процес рехабилитације и да партиципира у програмима за жртве. Задатак оштећеног је такође и да се активно бави питањима сопствене сигурности у заједници и страха од малолетничког криминалитета.

Члан заједнице се укључује у ресторативни процес као волонтер, мадијатор, фацитатор, водитељ панел дискусије о развоју услуга заједнице и осигурању радних места за малолетнике

⁵ Guide for Implementing the Balanced and Restorative Justice Model (<http://www.ojjdp.ncjrs.org/PUBS>

[implementing/rolechanger.html](http://www.ojjdp.ncjrs.org/PUBS/rolechanger.html), цит. према Колер-Трбовић, Н., Цвјетко, Б., Корен-Мразоовић, М., Жижак, А.: Модел извансудске нагодбе у казненом поступку према малолетницима и млађим пунолетницима, стр.18.

и он подржава малолетнике у процесу извршења алтернативне мере. Важно је да члан заједнице суделује у стварању нових могућности у заједници за малолетнике како би се оснажио њихов осећај припадности заједници. Такође, члан заједнице омогућава стварање „надзора младих“ и суделује у препознавању проблема у заједници.

Стручњак у правосудном/корекционом систему фацитирира програме посредовања и помирења, ствара услове за омогућавање сусрета, креира програме, едукује чланове заједнице о њиховој улози, финансијској помоћи и сл. Задатак стручњака у правосудном систему је да развија нову улогу малолетника у процесу њихове рехабилитације, да развија партнерство са заједницом, помаже породици и школи у настојању да контролишу понашање у заједници и развија превентивне потенцијале заједнице.

4. Разне врсте мера и стратегија које се заснивају на моделу ресторативне правде и филозофији реконструктивног приступа, данас представљају доминантан начин реаговања на малолетничку делинквенцију у великом броју земаља Западне и Централне Европе, Северној Америци, Аустралији, Новом Зеланду и неким афричким земљама. У нашој земљи, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица такође предвиђа примену одређених васпитних налога уместо покретања кривичног поступка или у циљу обуставе поступка према малолетном делинквенту.

Постоје две врсте мера које се могу применити према малолетним делинквентима у оквиру ресторативног правосуђа. То су. диверзионе мере које се примењују пре него што се малолетник укључи у судски поступак и алтернативне казнене мере, које се примењују према малолетницима који су укључени у судски поступак. Диверзионе мере се могу применити и у односу на малолетнике према којима се води судски поступак.

Диверзионе мере пре укључивања малолетника у судски поступак могу да примене разне државне и локалне агенције, службе или друга тела која треба да се учествују у овом процесу. Диверзија у овој фази често подразумева **посредовање** између малолетног извршиоца и жртве. (victim-offender mediation)

Посредовање између малолетног извршиоца и жртве, као облик реаговања на малолетничку делинквенцију, почео је да се

примењује 1988. године у САД у држави New Mexico, као пројекат невладине организације Центар за решавање конфликта у сарадњи са службом за пробацију. У овом програму посредници су били волонтери из локалне заједнице који су завршили одређени тренинг. Упућивање на посредовање могао је да изврши службеник пробације, тужилац или суд и оно се примењивало у различитим фазама поступка. У Норвешкој је 1991. године према Закону о општинским посредничким одборима дошло до примене посредовања као алтернативе кривичном гоњењу када се радило о малолетним учиниоцима, примерним делинквентима који су извршили лакша кривична дела. У данској је 1995. године, као једногодишњи експеримент, почео да се примењује програм посредовања у пет полицијских области, али не као алтернатива кривичном гоњењу, већ уз постојеће кривичне санкције.

Примена посредовања подразумева испуњење два услова: 1) признање малолетника да је извршио дело и извињење жртви; 2) договор између жртве и малолетника да малолетник поправи штету коју је нанео жртви. Ово се обично своди на финансијску надокнаду или договор о раду по коме малолетник треба нешто да уради за жртву, као, на пример, чишћење дворишта, рад у кући и сл. Посредовање је веома корисна метода диверзије у случају извршења кривичних дела са мањим степеном друштвене опасности, као што су лакши имовински деликти – ситно дело крађе, крађа, утаја и сл. За успех посредовања веома су важне способности које има посредник. Поред знања која омогућавају разумевања искуства жртве и знања о развојним особинама деце и младих, посредник мора да поседује медијацијске и вештине решавања сукоба, комуникацијска вештине, вештине фацититирања и сл. Врло је важно да се приликом примене ове диверзионе мере поступа у складу са чл. 40 (3) Конвенције УН о правима детета, да се малолетник не присиљава да призна дело и да се у потпуности обавести да у сваком моменту може да се одрекне диверзионог поступка и затражити званични судски поступак.

Поред посредовања, постоји низ других диверзионих модела поступања са малолетним преступницима: поправни одбор локалне заједнице (постоји од 1995. у неким градовима САД), заједнички породични састанак или породични суд (од 1989. постоји у Новом

Зеланду а од 1991. у Аустралији и неким државама САД), одлучивање у кругу (од 1992. у неким државама САД) и суд за малолетнике (од 1970. у САД а затим у Канади, Немачкој, Јапану).

Позитиван утицај диверзионих модела практично је потврђен истраживањима која показују да упозорење и опомена могу имати трајан утицај на живот малолетника и да га могу одвратити од вршења кривичних дела.

5. Алтернативне казнене мере примењују се према малолетницима према којима се води судски поступак али их је потребно одвратити од институционализације или примене институционалног третмана. Као што постоји велики број диверзионих мера, тако постоји и велики број алтернативних мера које дозвољавају флексибилност и могу се комбиновати. Те мере обухватају:

- налоге за старање, саветовање и надзор,
- условни отпуст,
- налог за обављање друштвено корисног рада,
- новчане казне, надокнаду и повраћај,
- налоге за лечење,
- налоге за присуствовање групном саветовању и сличним активностима,
- налоге који се односе на образовање

Поред наведених мера широку примену има **поравнање** између извршиоца и жртве кривичног дела. Поравнање је резултат посредовања између жртве и извршиоца и, према дефиницији коју је дала Експертска група за поравнање у кривичним поступцима при Савету Европе, поравнање треба да жртви и извршиоцу омогући, уколико то желе, активно учешће у решењу спора насталог услед чињења кривичног дела и то уз помоћ неутралне, треће особе – службеника који врши поравнање. Модел поравнања између прекршиоца и жртве у кривичном поступку највише се развио у Норвешкој, Француској, Аустрији, Немачкој, Белгији, Канади и САД. У свим овим земљама постоје различити начини спровођења поравнања и тражења алтернативних решења уместо кажњавања. Идеја Nilsa Christia да су конфликти власништво људи, а да их је држава украла како би могла да их држи и решава по своме⁶,

⁶ Christie, N.: Conflicts as Property, The British Journal of Criminology, London, 1977/1, стр.1-15.

оригинална је подлога поравнања, посебно модела који је развила Норвешка у којој постоји систем одбора у локалној заједници са добровољцима као службеницима који врше поравнање. На тај начин конфликт који је настао између извршиоца и жртве услед извршења кривичног дела, поново је у власти људи и само од њих зависи како ће решити спор и санирати последице.

Последњих година многе државе уводе у своје кривичне законе поравнање као облик алтернативног решавања конфликта насталог извршењем кривичног дела и бројне конференције, семинари и стручна саветовања посвећена су овој теми. У Словенији је Кривичним законом из 1995. године у чл. 77 ст.2 предвиђено да се »поравнање са оштећеним лицем може извршити на одређене начине, тако да малолетник извињењем, плаћањем, радом или на неки трећи начин надокнади оштећено, односно оно што је својим кривичним делом проузроковао«. У Републици Хрватској се у оквиру примене чл. 64 Закона о судовима за младеж препоручује примена «извансудске нагодбе», односно поступка поравнања када државни тужилац одлучује о сврсисходности покретања кривичног поступка према малолетном делинквенту.

Поравнање као алтернативна мера предвиђено је и у нашем кривичном законодавству у оквиру кривичноправних одредби о малолетницима. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у чл. 7 предвиђа као један од васпитних налога поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела.

6. На међународном плану посебним документима наглашава се значај примене алтернатива институционалном третману. Стандардна минимална правила Уједињених нација за алтернативне казнене мере или Токијска правила усвојена резолуцијом Генералне скупштине 45/110 14.1.21990. године промовишу употребу незаводских или алтернативних казних мера, као минималне правне заштите за особе којима се изричу мере алтернативне затварању. Намена правила је да се друштвена заједница више укључи у управљање кривичним правосуђем, а посебно у третман преступника, као и да се међу преступницима промовише осећај одговорности према друштву. Примена Правила је предвиђена за

све особе које су предмет гоњења, суђења или извршења пресуде и за које се користи термин «преступници»

Предвиђено је да ће се Правила примењивати без икакве дискриминације на основу расе, боје, пола, доби, језика, вероисповести, политичког и другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовинског стања, места рођења или другог статуса.

У погледу броја алтернативних мера, Правила наглашавају да систем кривичног правосуђа треба да обезбеди примену широког спектра алтернативних казних мера, од фазе пре суђења до фазе после изрицања пресуде. Примена алтернативних казних мера, које намећу обавезу преступнику, условљена је престанком преступника. У току примене алтернативних казних мера у потпуности ће бити испоштовано право преступника на приватност, као и право на приватност преступникове породице. Осим тога, строго поверљива ће бити и лична евиденција о преступнику, која се може ставити на увид само особама којих се директно тиче одлучивање о преступниковом случају или другим овлашћеним особама.

Део Правила који регулише «Фазу пре суђења» предвиђа могућност да у периоду пре суђења полиција, служба гоњења или друге агенције које се баве кривичним случајевима могу да ослободе преступника уколико буду сматрале да није потребно даље наставити са случајем ради заштите друштва, превенције криминала или поштовања закона и права жртава. Тужилац може у лакшим случајевима изрећи одговарајуће алтернативне казнене мере. Као и у другим документима и у овом је предвиђено «избегавање притвора пре суђења», односно изричито је наведено да у кривичним поступцима, притвор пре суђења може бити примењен само као последња мера уз дужну пажњу према истрази наведеног преступа и ради заштите друштва и жртве. Уколико буде одређен притвор пре суђења, он треба да траје што је могуће краће а алтернативе притвору ће бити употребљене у што ранијој фази.

У делу Правила под насловом «Фаза суђења и изрицања пресуде», наведено је, поред осталог, да суд треба да прибави извештај о социјалном статусу који садржи: социјалне податке о преступнику; врсту последњег извршеног и раније извршених преступа и информације и препоруке релевантне за одлучивање о пресуди. Такође је предвиђено да судски орган, имајући на

располагању неколико алтернативних казних мера, треба у фази доношења одлуке да узме у обзир потребе преступника за рехабилитацијом, заштиту друштва и интересе жртве. У овом делу предвиђене су алтернативне мере које орган који доноси пресуду, може одредити:

- (а) опомена, укор, упозорење (усмене санкције),
- (б) условно пуштање на слободу,
- (в) статусне казне,
- (г) економске санкције и новчане казне (глобе и дневне глобе),
- (д) заплешивање или налог о одузимању,
- (ђ) одштета жртви или налог о компензацији;
- (и) условна или одложена казна,
- (ј) условна осуда и судски надзор,
- (к) налог о раду у заједници,
- (л) упућивање у дисциплински дневни центар,
- (љ) кућни притвор,
- (м) било који други облик неинституционалног третмана,
- (н) неке комбинације горе наведених мера.

Правила предвиђају да одлука после изрицања пресуде може укључивати: одсуство или упућивање у полуотворене установе, отпуст због рада или образовања, различите облике условне осуде, смањење затворске казне и помиловање. Над спровођењем алтернативних мера треба да се врши надзор чија је сврха смањење могућности да се поново изврши преступ и помагање преступнику при друштвеној интеграцији. У сваком случају, преступницима треба пружити психолошку, друштвену и материјалну помоћ и прилику да ојачају везе са заједницом и њихову реинтеграцију у друштво. Када је у питању трајање алтернативних казних мера, Правила утврђују да се неће прекорачити период који је установио надлежни орган у складу са законом и да се може донети одлука о раном окончању мере уколико је преступник на меру повољно реаговао.

Правила даље регулишу: процес третмана, дисциплину и кршење услова, особље, учешће јавности кроз рад волонтера и коришћење других ресурса у заједници и истраживање, планирање, израду политике и евалуацију.

Процес третмана, како Правила предвиђају, одвија се кроз рад на случају, групни третман, разне програме и специјализовани третман различитих категорија преступника. Какав ће бити трема зависи од многих околности, пре свега, од тога каква је прошлост преступника, његова личност, склоности, интелигенција, вредности и посебно околности које су довеле до преступа. Третман спроводе стручњаци са одговарајућим образовањем и практичним искуством а за сваког преступника се отвара досије који води надлежни орган.

У оквиру Правила постоје одредбе о поступању надлежних органа у случају непоштовања примењених алтернативних мера. Уколико преступник прекрши услове које треба да поштује у оквиру примењене алтернативне мере, може доћи до измене или повлачења алтернативне казнене мере. У том случају, надлежни орган може установити неку другу алтернативну меру, што значи да није неминовна замена алтернативне мере казном затвора. Затворска казна се може изрећи само у недостатку других одговарајућих алтернатива. Уколико надлежни орган под законом одређеним условима измени или повуче алтернативну меру, преступник има право жалбе судском или другом независном надлежном органу.

Приликом спровођења свих облика третмана према малолетним преступницима неопходно је да особље, које долази у контакт са малолетником и примењује третман, буде образовано на одговарајући начин и да има практично искуство. Због тога, Правила у неколико одредби разрађују стручност, квалификацију и обуку особља које примењује алтернативне казнене мере. Веома је важно да се стално унапређује знање и развијају стручне способности обуком на радном месту и курсевима обнове знања.

С обзиром на то да је примена алтернативних казних мера повезана са учешћем одговарајућих ресурса у друштвеној заједници, у Правилима се истиче да је учешће јавности један од најважнијих фактора у побољшању везе између преступника са породицом и заједницом. Због тога је, како се истиче у Правилима, неопходно: стално подстицати владине агенције, приватни сектор и ширу јавност на подржавање волонтерских организација које промовишу примену алтернативних казних мера; редовно организовати конференције, симпозијуме и друге активности да би се стимулисала свест о потреби за учешћем јавности у примени

алтернативних казнених мера и коришћење свих средстава јавног информисања у креирању конструктивног става према примени алтернативних казнених мера.

Ширење примене алтернативних казнених мера могуће је једино уколико се редовно истражује проблем, анализирају подаци и успостављају везе између служби одговорних за алтернативне казнене мере и других грана у систему кривичног правосуђа. Последњи део Правила управо се односи на истраживање, израду политике и развој програма, као и успостављање веза са релевантним агенцијама и активностима. Значајно је такође поменути и међународну сарадњу која је, према тексту Правила, неопходна и значајна и која се састоји у промовисању сарадње на пољу истраживања, обуке, техничке помоћи и размене информација међу земљама чланицама, кроз тела УН за превенцију криминалитета и третман преступника, уз блиску сарадњу Огранка за превенцију криминалитета и кривично правосуђе центра за друштвени развој и хуманитарне послове секретаријата Уједињених нација.

7. За разлику од ранијих одредби закона у оквиру малолетничког правосуђа, које су се заснивале на традиционалном систему заштите права малолетника и третирања малолетних учинилаца кривичних дела на класичан начин, нови Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица РС, предвиђа алтернативне моделе реакције на малолетничку делинквенцију. Овај модел значи удаљавање малолетника од кривичног правосуђа и избегавање стигматизације малолетника вођењем кривичног поступка, изрицањем васпитних мера и казне.⁷

Диверзионе мере су васпитни налози који су предвиђени Законом у чл. 5, 6, 7 и 8. Услови за примену једног или више васпитних налога су:

1. да је малолетник извршио кривично дело за које је законом прописана новчана казна или казна затвора до пет година;
2. да је малолетник признао извршење кривичног дела,
3. да је препознао своју одговорност према општењем с обзиром на кривично дело које је извршио.

⁷ Константиновић Вилић, С. Костић, М. : Извршење казни и других кривичних санкција у републици Србији, СВЕН, Ниш, 2006. стр.95.

Сврха васпитних налога је да се не покреће кривични поступак према малолетнику или да се покренути поступак обустави, да се применом васпитног налога утиче на правилан развој малолетника и јачање његове личне одговорности како убудуће не би чинио кривична дела.

Закон предвиђа више врста васпитних налога:

1. поравнање са оштећеним, као би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела;
2. редовно похађање школе или редовно одлажење на посао,
3. укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја,
4. подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога,
5. укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.

Васпитни налог према малолетнику може применити надлежни јавни тужилац за малолетнике или судија за малолетнике. Приликом избора васпитног налога узете у обзир у целини интерес малолетника и оштећеног. Осим тога, примењивањем једног или више васпитних налога не сме да се омета школовање или запослење малолетника.

Трајање васпитног налога је одређено на временски период од најдуже шест месеци у ком року се може заменити другим васпитним налогом или укинути.

Приликом избора и примене васпитних налога потребна је сарадња родитеља, усвојиоца или стараоца малолетника. Закон не предвиђа у чему ће се састојати та сарадња, као начин на који ће се спроводити ове диверзионе мере, тако да је остало да се подзаконским актима регулише низ питања везаних за конкретну примену васпитних налога.

Slobodanka Konstantinović-Vilić, LL.D, Full Professor
Miomira Kostić, LL.D, Assistant Professor

DIVERSION MODELS AND ALTERNATIVE CRIMINAL SANCTIONS APPLIED TOWARD MINOR OFFENDERS

Summary

In the juvenile judiciary area, significant changes took place in the second half of the 20th century. These changes referred particularly to legal reaction of state to the criminal behavior of minors, by combining two models: "protective" and "fairness" model. On international level, legal documents establish, and certain countries adopt the application of Diversion Models and alternative criminal sanctions. Hence, in the contemporary systems of juvenile judiciary, the reaction to juvenile delinquency is based on inducing behavioral changes of minors, developing their sense of personal responsibility for their own deeds, and affecting others, involving victims, in certain cases, in the process of application of sanction, constructive involvement of the community, avoiding the formal judiciary system, and, whenever possible, punishment.

Alternative reaction contains a large number of procedural options for the application of different measures toward minors, before initiation of criminal proceedings, or in the course thereof, in order to terminate it.

Keywords: *juvenile judiciary, restorative justice, diversion models, alternative criminal sanctions.*

